

GERÇEĞİN PEŞİNDE GÜNÜMÜZ MEDYASI VE İZLEYİCİSİNE BİR BAKIŞ: TRUMAN SHOW

Diğdem IŞIKOĞLU*

In Pursuit of the Truth a View of Todays Media and its Spectator: Truman Show

Peter Weir, the director of Truman Show, gave in his film two themes to discuss. The first one todays media and its spectator and the second one the faith of a human. This article focuses on the first theme. It tries to find this theme in other films, novels and on the internet. Through this study the article will try to explain why the film doesn't have a critical point of view.

Keywords: Baudrillard, Public Space, Private Space, Voyeurism, Exhibitionism, Web Cam, Reality Show- Soap Opera, Catharsis.

Giriş

Peter Weir'in 1998 yılında yönettiği Truman Show adlı film işlediği konu ve bu konuyu işleyiş biçimi ile bugün çağdaş bir klasik sayılmaktadır. Film Christoph adlı bir yapımcı tarafından hayatı doğduğu günden itibaren kendinden habersiz olarak televizyonda yayınlanan Truman Burbank'in yaşantısını anlatır. Yönetmen Weir,

---

* İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi; Radyo, Televizyon Ve Sinema Bölümü

filme iki ayrı sorgulamaya girişmiş görülüyor: Günümüz medyasının ve bu medyanın izleyicisinin eleştirisi ve insanın içinde bulunduğu durumu sorgulaması ve harekete geçmesi. Bu çalışmada yönetmenin sıvandığı bu iki sorgulamadan birincisi üzerinde durulacak ve filmin ana temasının farklı mecralarındaki kullanımlarına yer verilecek ve gerçekten eleştirel olup olmadığı incelenecektir.

1. Son Dönemin Moda Teması:"Medya Eleştirisi"

Filmde Truman Burbank'in hayatı devasa bir stüdyo içine kurulmuş olan yapay Seaheaven adasında, hepsi birer aktör olan ailesi, dostları ve hemşehrileri arasında geçmektedir. Bu yapay dünyada "gerçek" olan tek şey Truman'dır. Fakat Truman'ın gerçeği de şartlandırılmış ve biçimlendirilmiş bir gerçektir. Öykü gereği Seahaven adasını terk etme olasılığını ortadan kaldırmak üzere Truman denize ve köpeklere karşı çocukluğundan itibaren koşullandırılır. Aktörler arasında büyüyen Truman'ın davranışları, konuşma biçimi ve mimikleri yapay ve abartılıdır. O, 5000 kamera tarafından günün 24 saati, haftanın yedi günü; doğduğu günden itibaren tam 10909 gündür kesintisiz milyonlarca insan tarafından izlenen dünyanın en ünlü insanıdır fakat bundan habersizdir.

"İnsanlar gerek kamusal alanda, gerek kamusal alanın dışında (evlerinde, işyerlerinde, ofislerinde vb.) yer alsınlar, mekan dışlılığın veya mekanlarının mahremiyetine dahil olurlar. Sokakta yürürken veya evlerinde rahatça dolaşırken, belli bir mahremiyet anlayışına tabi olur insanoğlu. Kendilerinden habersiz bir şekilde onların fotoğrafını çekmek, kameraya almak mahremiyet alanına tecavüz

niteliği taşır. Ancak kamuya mal olmuş kişilerin özel hayatlarının gizliliği konusunda durum farklıdır. Onlar kamusal kimlikleri dolayısıyla, hal ve hareketlerinden kamuya mesul durumdadırlar.”(Sözen 1997: 94) Özel alan ve kamusal alan ayrımı bu kadar belirginken Truman Show karşımıza yeni bir model çıkarır. Sokakta yürüyen, evinde rahatça dolaşan sıradan insan Truman, kendisinden habersiz bir şekilde kamuya mal edilir. Özel hayatı yapımcılar tarafından 24 saat kesintisiz olarak televizyondan yayınlanır, kamusal bir kimlik haline gelir. Hayatındaki her yenilik, değişim ve yaşamının gidişatına dair kararları kitlelerin seçimine ve değer yargılarına göre şekillenir.

Truman Show’da ele alınan bireyin özel yaşamının izlenmesi düşüncesi ile ilk kez bu filmde karşılaşıldığını söylemek doğru olmaz. Tüm yaşamın kameralar aracılığıyla kaydedilmesi ve kontrol altında tutulması fikri, 1948 yılında George Orwell’in anti-ütopyası 1984’de geleceğe yönelik karanlık bir bakış olarak irdelenmiş ve daha politik bir çerçevede ele alınmıştı. Yine daha çok bilim-kurgu temelli kitaplarda karşılaşılan bu bakış Ray Bradbury’nin Fahrenheit 451’inde de kişilerin davranışlarının tele-ekranlar aracılığıyla kontrolü şeklinde ortaya çıkmıştı. Sinemada "Network" ve "Capricorn One" gibi filmler ve ülkemizde de yayınlanan ünlü televizyon dizisi "The Prisoner" aynı yaklaşımı farklı mecralarda tekrar gündeme getirmişlerdi. 2001 yılında İstanbul Film Festivali kapsamında Türk izleyicisiyle buluşan ünlü Fransız yönetmen Bertrand Tavernier’nin 1980 yapımı filmi "Death Watch" (Naklen Ölüm), ölümcül hasta olan bir ‘yıldız’ı teşhisinden, hayatının son aşamalarına kadar izleyecek bir televizyon şovunu ve her akşam

onu heyecanla bekleyen izleyicilerin, daha uzak bir geçmişten, belki tüm diğerlerinden daha başarılı sayılabilecek bir eleştirisini yapar ve izleme eylemini baskıcı bir hükümet yerine ısrarlı izleyiciler topluluğuna yükler. 1998 yılında Truman Show ve sezonun sonunda vizyona giren, Truman Show kadar olmasa da konuya daha iyi huylu bir eleştiri getiren ED TV bu durumun öngörülü yapımları olarak özel alan ve kamusal alan arasındaki bu ayrımın giderek belirsizleştiği yeni yönelimleri konu alarak içinde buldukları döneme, medyaya ve bu medyanın izleyicisine atıfta bulundular.

Hızlı tüketim aracı televizyonda insanlar, aile dramalarından, aşk filmlerine, bilim-kurgu dizilerinden yarışma programlarına tüm kurmaca öyküleri ve biçimleri tükettiler. Yapımcılar sürekli yenilik isteyen televizyona ve onun izleyicisine bugün yeni ve gerçekten istedikleri bir içerik sundular: sıradan insanın gerçek yaşamı. Daniel Cohn-Bendit, televizyon yapımcılarının toplum içinde iletişimi hipnotizma biçiminde yaptığı görüşünü savunur ve şöyle der: "Günümüzde insanlar televizyonu kendi yaşantılarına ara vererek, başkalarının yaşantılarını görmek için basit bir amaçla izlerler. Yeni toplum düzeni bize diğer insanların gerçek yaşamlarıyla ilgili olarak giderek daha fazla bilgi sunar." (Groombridge BTY: 61)

Teknolojik bir temel gerektiren başkalarının yaşantılarını izleme fikriyle bilim-kurgu aracılığıyla tanışılmasına karşın zamanla teknolojinin yarattığı olanaklar bu kurgusal fikrin gerçekleşmesi için uygun ortamı da yarattı ve tüm yaşamın kaydedilmesi ve kontrolü, uzak bir gelecek olmaktan çıkıp günlük televizyon programları

arasında "TV-Guide"larda yerini aldı. Bilimkurgunun öngörüsü özellikle 1996'da ABD'de yaşayan 19 yaşındaki Jenny Ringley'in, odasına yerleştirdiği webcam denilen mini kamerayla evde geçirdiği tüm yaşamını internet üzerinden dünyaya yayınlaması ile gerçekleşmeye başladı. Bu olay günlük yaşamın tüm sıradanlığıyla mahremiyet alanı gözetilmeden sunulması fikrinin yayılması anlamında büyük bir patlamaya yol açtı. Fikrin bu denli popülerleşmesi ve özellikle internet üzerinden bu derece yankı bulması, televizyonlardaki program yapımcılarını ve film prodüktörlerini harekete geçirdi ve tüm dünyada patentli olarak yayınlanan George Orwell'in 1984 adlı ünlü kitabından yola çıkarak "BigBrother" yarışmasının formatı oluşturuldu. İlk kez yayınlandığı Amerika'da büyük ilgi gören yarışma Türkiye de dahil birçok ülkede farklı isimlerle ve benzer formatlarda yayınlandı. Gördüğü ilginin ardından aynı yapıdan yola çıkarak yeni program formatları da tasarlandı.

Truman Show'da Peter Weir'in sıvandığı medya eleştirisi film boyunca Truman tarafından değil, onun sahip olduğu sahte çevre ve izleyiciler tarafından irdelenir. Filmin başlangıç sekansının Weir'in Truman Show filmi olarak değil, filmde bahsedilen, şovun yaratıcısı Cristoph'un "Truman Show"u olarak başlaması bir anlamda biz filmin dışındaki izleyicilerin de bir "Truman Show" izleyicisi olarak içinde buldukları durumu sorgulamasını amaçlar. Filmin çeşitli sekanslarında kamera filmi izleyenlere yönelir: Dünyanın çeşitli yerlerinde; farklı kültür ve yaşlarda milyonlarca insan, bu "reality-soap opera"yı neredeyse bağımlılık yaratan bir zevkle izler. Bu 1970'li yılların ilk yarısında Roland Barthes'in "The

Pleasure of the Text”inin başlangıcında açıkladığı davranış biçimidir; tüm yargılardan, sınıflardan ve sınırlardan arınmış (Filmde televizyon izleyicileri çok farklı gelir ve meslek gruplarından farklı cinsiyetlerde insanlardır.), birbirleriyle karışması imkansız gibi görülen dilleri dahi karıştırmaya açık (Filmde televizyon izleyicileri dünyanın çok farklı ülkelerinden ve çok farklı kültürlerden gelir, ve bu farklı kültür mensupları “Truman Show” etrafında birleşir.) ve Sokratik ironi karşısında ve yasal suça karşı pasif kalan (Film boyunca muhalif bir azınlık dışında kimse Truman’ın hayatının çalınmasına karşı çıkmaz.) insanın davranışı; yani metinden o anda zevk alan okuyucunun davranışı. Barthes bu insanın klasik bir toplumda dışlanacağını öne sürer, oysa yine Barthes’a göre artık bu kişi bir anti-kahraman olarak aramızda ve rahattır” (Nielsen: 1998) (Filmin sonunda “Truman Show”un bitmesinin ardından bu duruma karşı hiçbir rahatsızlık göstermeyen bir izleyici arkadaşına sorar: “Where is the TV-Guide?”).

“Hepimiz röntgeneci ve teşhirciyiz.” diyor Prof. Dr. Ünsal Oskay ve devam ediyor: “Şehrin ortak mekanlarında dolaşırken. Bazı insanları gözetliyoruz. Gözetlenmek için hazırlık yapıyoruz. Anlık karşılaşmalarla dolu bir kişisel tarihimiz var. Bu tortu içinde gerçeği algılamaya çalışıyoruz. Gerçeğin bu şekilde işlemesi için de emek sarf eden gene biziz. Röntgenleyerek veya teşhir ederek bu rol dağılımlarının işlemesini sağlıyoruz. Bu, sistemin işleyişini ve kendini yeniden üretmesini sağlıyor.” (Kula: 1999) Truman Show filmi ve başlangıçta adı geçen yarışma programları ve filmler, insani olarak içimizde taşıdığımız bu röntgenleme ve teşhir etme güdüsünün post-modern bir yansıması.

Truman'ın yaşamı, Seaheaven'da geçen cennet gibi bir yaşam. Seaheaven'da yayınlanan gazetelerin sürekli tekrarladığı şekliyle "Seaheaven, yaşamak için en güzel yer." Seaheaven, Baudrillard'ın Disneyland örneğindeki gibi "bütün simülakrlar düzeninin iç içe geçmiş olduğu kusursuz bir modeldir...Aslında kalabalıkları buraya çeken şey çelişkileri ve güzellikleriyle gerçek Amerikanın minyatürleştirilmiş toplumsal bir mikro kozmosuna benziyor olması ve alınan kolektif keyiftir...Bu düşsel evrendeki tek olağanüstü şey içerideki kalabalıktan yayılan sıcaklık ve sevecenliğin yanı sıra insana pek çok değişik duygu yaşatan bol miktardaki oyun ve oyuncağın varlığıdır." (Baudrillard 1998: 24)

Disneyland'daki gibi Seaheaven'daki düşsellik de ne sahte ne de gerçektir. Burası "gerçeğe özgü bir düşselliği, gerçeği simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek için tasarlanmış bir caydırma (ikna) mekanizmasıdır." (Baudrillard 1998: 25) Bu evrene, Seaheaven'a parlak, mutlu ve yaşamak için en güzel yer görünümü verilme istenmesinin nedeni, soluk renkli, mutsuz ve acıyla dolu "gerçek" bir başka evrenin bulunduğu düşüncesini onaylatma arzusudur. Seaheaven'daki cennet gibi yaşam bize reklamlarda vaat edilen her şeyi içerir. Güzel bir eş, iyi arkadaşlar, son model bir Porsche, bakımlı bir ev, temiz caddeler, çevremizde dolaşan, bizi umursayan dostlar ve hemşehriler. Bu ortamın vaat edilen ortam olduğu açıktır. O nedenle reklam verenlerin tercihi de bu mükemmel dünya içinde ürünlerinin de yer alması olacaktır. Truman'ın karısı en güzel anlarında araya çikolatalı mısır gevreği reklamı yada mutfak aleti reklamları sıkıştırır. Öldüğünü sandığı babasıyla karşılaştığı hayatının en duygusal anlarından biri, bira

reklamına ortam hazırlar. Durumdan hiçbir şey anlamayan Truman, olanlara pek bir anlam veremez. Bir birey olarak Truman'ın kişisel mutluluğu maddeye çevrilir ve satılır.

Truman'ın isminin seçilmesinde John Fiske'nin popüler metinler konusunda değindiği gibi söz oyunlu bir anlam vardır. "Yapımcıl söz oyunu, okurlarının kendi toplumsal deneyimlerini ifade etmelerine olanak tanıyan metinsel bir araçtır, o nedenle bu deneyimleri anlaşılmasız kılmaya uğraşmaz, kendi çelişkilerini farkına varma anında açığa vurur." (Fiske 1991:137) Truman, True-Man sözcüğünün konuşma dilindeki gramersiz aktarımıdır. İçindeki her karakterin sahte olduğu sahte cennette gerçek olan tek kişi "True-Man" (Gerçek Adam) -'Truman'dır. Yine Burbank soyadı da Hollywood'daki ünlü Burbank stüdyolarına bir göndermedir. Truman Burbank'in gerçekliği de ismindeki birlik gibi bir stüdyo gerçekliğidir. Yaratılabilir ve kontrollüdür

Sonuç

Her film bittiğinde bir cümle söyler. Truman Show da sinema afişindeki bir cümleyle başlar: "Yayında ve farkında değil!". Film bittiğinde 24 saat kesintisiz yayın yapan ekran kararır ve artık Truman her şeyin farkındadır.

Aristoteles'in Poetika'sında belirttiği, tragedya kavramı "ahlaksal bakımdan ağırbaşlı, başı ve sonu olan, belli bir uzunluğu bulunan bir eylemin taklidi; sanatça güzelleştirilmiş bir dili vardır; içine aldığı her bölüm için özel araçlar kullanır; eylemde bulunan kişilerce temsil edilir. Bu bakımdan tragedya, salt bir öykü değildir. "Tragedya'nın ödevi, uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu

tutkularından temizlemektir.”(katharsis) (Aristoteles 2001; 22) Truman Show film boyunca bize tüm bu duygulanımları yaşatır, dramatik yapının bir unsuru olarak bizi kahramanla-Truman’la özdeşleştirir. Ve filmin sonunda Truman içinde yaşadığı tek boyutlu evrenden çıkıp özgürlüğe ulaştığında, yani filmin climax’ın de izleyici tam bir katharsis (arınma) yaşar. Bu arınmayla birlikte tüm tutkularından ve harekete geçme arzusundan da uzaklaşır. Truman içinde üretildiği sistemin bir ürünü olarak, bir Hollywood filmi olarak kendi döngüsü içinde içinde bulunduğu döneme etkileyici bir bakış sergiler. Ancak bu bakış izleyiciyi filmin sonuna kadar arkasından sürükler. Film bittikten sonra herkes eteğindeki patlamış mısırı silkeleyip sinema koltuğundan kalkar. Çünkü tüm tutkularını ve harekete geçme arzusuna dair güdüsünü törpülemiştir. Çünkü film bitmiştir.

Kaynakça

- ARİSTOTELES (2001). Poetika, Çev. İsmail Tunalı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- BAUDRILLARD, JEAN (1998). Simülakrlar ve Simülasyon, Çev. Oğuz Adanır, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir
- FISKE, JOHN (1999). Popüler Kültürü Anlamak, Çev. Süleyman İrvan, Bilim ve Sanat Yayınları/Ark, Ankara
- GROOMBRIDGE, BRIAN (BTY). Televizyon ve İnsanlar, Çev. İbrahim Şener, İstanbul, Der Yayınları
- KULA, EFKAN (1999). “Hem Röntgenci Hem de Teşhirciyiz”, www.milliyet.com.tr/ekler/gazete_Pazar/990926/haber/insan.html

26. 09. 1999.

- NIELSEN, MARTIN (1999). "Who is the Real?", <http://www.10piar.com/crazytv/weir/truman/reviews/html> 11. 10. 1999
- SÖZEN, EDİBE (1997). Medyatik Hafıza, Timaş Yayınları, İstanbul